

Α' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

στ. 437-494 «Καὶ νῦν τάλας ναυαγὸς ἀπολέσας φίλους ἐξέπεσον ἐς γῆν τήνδε»

1η ΣΚΗΝΗ (στ. 437-494)

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

Πέλοπα, που αγωνίστηκες στην Πίσσα
με τον Οινόμαο σ' αρματοδρομίες, τότε,
που 'χες καλέσει τους θεούς σε δείπνο,¹

να 'χανες τη ζωή σου, πριν ακόμα 440
γεννήσεις το γονιό μου, τον Ατρέα,
κι εκείνος πάλι από την Αερόπη
δυο γιους, τον Αγαμέμνονα κι
εμένα
το Μενέλαο, ζευγάρι ξακουσμένο·

γιατί θαρρώ –και καυχησιά δεν 445
είναι–

πως με καράβια οδήγησα στην Τροία

στοράτευμα πλήθος² κι όχι με τη βία
σαν τύραννος, αλλά μ'
ακολουθήσαν
θέλοντας οι λεβέντες της Ελλάδας.

Χαθήκανε πολλοί, πολλοί κι 450
εκείνοι

που χαίρονται, γιατί έχουνε
ξεφύγει
τον κίνδυνο της θάλασσας και φέραν³
τα ονόματά των σκοτωμένων πίσω

στα σπίτια τους.⁴ Εγώ περιπλανιέμαι

τόσον καιρό στο κύμα ο δόλιος,⁵ όσο

χρειάστηκα την Τροία για να κουρσέψω.⁶

κι ενώ ποθώ στον τόπο μου να
φτάσω,
τη χάρη αυτή οι θεοί δε μου
χαρίζουν.

Τριγύρισα τους έρμους της Λιβύης

τους αφιλόξενους γιαλούς και κάθε 460
φορά,⁷ που την πατρίδα μου ζυγώνω,
μακριά με ξανασπρώχνουν οι
ανέμοι,

χωρίς μες στα πανιά μου να
φουσκώσει
ποτέ πρίμος αγέρας για τη Σπάρτη.

Και τώρα ναυαγός ο μαύρος, δίχως 465
φίλους στη χώρα βγήκα εδώ.
Συντρίμμια

Η ΕΙΣΟΔΟΣ

ΤΟΥ ΜΕΝΕΛΑΟΥ -

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΤΟΥ

- Ποιους προγόνους του αναφέρει και ποια ευχή διατυπώνει;
- Γιατί καυχιέται ο Μενέλαος;
- Ποιες είναι οι περιπέτειές του;

Μήπως είναι;

Οδύσσεια

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΟΥ

- Ποια είναι τα βάσανά του;
- Τι τον έφερε στην είσοδο του ανακτόρου;

γίνηκε το καράβι μου στους
βράχους.
Μου ξέμεινε η καρένα μόνο κι έτσι

1. Το κείμενο εδώ έχει μάλλον υποστεί αλλοιώσεις· το γενικό νόημα των στίχων 437-441 πρέπει να είναι: Μακάρι, Πέλοπα, που ο Τάνταλος σε πρόσφερε κάποτε γεύμα στους θεούς, να μη σε είχε αναστήσει ο Δίας· έτσι δε θα κέρδιζες στις αρματοδρομίες την Ιπποδάμεια και δε θα είχες γεννήσει τον πατέρα μου Ατρέα... Ο Μενέλαος δηλαδή εύχεται να μην είχε γεννηθεί ο πατέρας του, άρα και ο ίδιος.
2. Ο Μενέλαος παρουσιάζει τον εαυτό του και όχι τον αδελφό του Αγαμέμνονα ως αρχηγό της εκστρατείας στην Τροία. Ίσως να μην είναι δείγμα της αλαζονείας του αλλά συνειδητή επιδίωξη του Ευριπίδη να αναδείξει τον ηρωισμό του Μενέλαου.
3. και φέραν = φέροντας.
4. Η μνήμη των αποθανόντων έχει μεγάλη σημασία για τους Έλληνες και ιδιαίτερα για τους Αθηναίους θεατές μετά τη Σικελική καταστροφή.
5. Η αντίθεση ανάμεσα στον περιπλανώμενο Μενέλαο και σε όλους τους υπόλοιπους Έλληνες, που είτε χάθηκαν στην Τροία είτε γύρισαν στην πατρίδα τους, θυμίζει την αρχή της Οδύσσειας (α, στ. 11-14): Όλοι, όσοι τότε ξέφυγαν το μαύρο χάρο, πήγαν /στα σπίτια τους από γιαλούς και μάχες γλιτωμένοι. /Κι αυτόν μονάχα πόκλαιγε πατρίδα και γυναίκα /τον κράταε λατρευτή θεά, η Καλυψώ, η νεράιδα... (μτφρ. Ζ. Σίδερης).
6. Ο Μενέλαος δεν περιπλανιέται δέκα χρόνια αλλά επτά· σωστότερη θα ήταν η μετάφραση: περιπλανιέμαι από τότε που κούρσεψα την Τροία.
7. Στην πραγματικότητα, όπως θα αναφέρει πιο κάτω ο ίδιος ο Μενέλαος, μόνο μία φορά πλησίασε στο Ακρωτήριο του Μαλέα. Επομένως, η επανάληψη τονίζει και επιτείνει τις συμφορές του Μενέλαου, που θυμίζουν το δύσκολο νόστο του Οδυσσέα.

πάνω της ^{έχω ανέλπιστα γλιτώσει⁸}

με την Ελένη που 'φερα απ' την Τροία.

Ποιος είναι ο τόπος, ποιοι τον κατοικούν;
Δεν ξέρω· με τα ρούχα μου κουρέλια
ντρεπόμουν να ρωτήσω τους ανθρώπους.

Ο ευτυχισμένος, όταν κακοπάθει,

νιώθει πικρότερη τη δυστυχία,

παρ' όσο αυτός που από παλιά την ξέρει.⁹

Τώρα με τυραννά σκληρά η ανάγκη·
ψωμί δεν έχω ή ρούχο, καθώς δείχνουν
τ' απομεινάρια από το καραβίσιο

Σκηνοθετική
οδηγία

πανί που' μαι ζωσμένος· τους χιτώνες,
τα λαμπρά πέπλα η θάλασσα κατάπτε.

475

480

Τραγική
ειρωνεία

Φιλέταιρος, Οδυσσέας

Στα βάθη μιας σπηλιάς κρατάω κρυμμένη
τη γυναίκα μου, αιτία στις συμφορές μου,
κι όσοι απομείναν απ' τους σύντροφούς μου,

τους έβαλα να τη φυλάγουν. ^{Μόνος}
γυρίζω ψάχνοντας για κείνους νά 'βρω

κάτι να τους χορτάσω.¹⁰ Μόλις είδα
το σπίτι αυτό με τους θριγκούς τριγύρω
και τον ωραίο πυλώνα -αρχοντικό 'ναι-11

ζύγωσα· κάτι ελπίζω για τους ναύτες
να οικονομήσω· απ' τους φτωχούς δεν έχεις,
ακόμη κι αν το θέλουνε, βοήθεια.
Έε· δε θα 'ρθεί ένας θυρωρός στην πόρτα

να πει στο νοικοκύρη τα δεινά μου;12

485

Τεύκρος
(στίχ. 84-86)

ΣΧΟΛΙΑ

8. Έτσι γλίτωσε κι ο Οδυσσέας, όταν οι θεοί τού βύθισαν το πλοίο και πνίξανε όσους συντρόφους τού είχαν απομείνει.

9. Κυρίαρχη αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων είναι ότι μεγαλύτερη δυστυχία προκαλούν οι απότομες μεταστροφές της τύχης.

10. Όπως ο Οδυσσέας, έτσι και ο Μενέλαος εμφανίζεται ως φιλέταιρος, δηλαδή ενδιαφέρεται για τους συντρόφους του.

11. Η περιγραφή τονίζει ότι το ανάκτορο είναι πολύ πλούσιο και, επομένως, υπάρχει ελπίδα ο Μενέλαος να βρει τα αναγκαία.

12. Ο Μενέλαος λέει αυτά μάλλον με υψωμένη την ένταση της φωνής του· πιθανόν να χτυπάει και την πόρτα.